

PİR-İ TÜRKİSTAN AHMET YESEVÎ'NİN (ö. 562/1166) HOCASI ARSLAN BABA BİR SAHÂBÎ OLABİLİR Mİ?

May be Pir of Turkestan, Ahmet Yesevi's Teacher "Arslan Baba" a Companion of Prophet Muhammad?

Bekir TATLI*

Özet

Sahabe, son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.) ile muasır olan ve ona inanıp kendisine yardımcı olan insanlar için kullanılan genel bir isimdir. Terim olarak ifade edecek olursak sahâbî, Rasûlullah'ın peygamberliğine inanmış, bu imanla yaşamış ve en sonunda da Müslüman olarak ölmüş kişilere denir. Bir kişinin sahâbî sayılması için Hz. Peygamber'le birlikte ne kadar vakit geçirmesi gerektiği konusunda hadisçiler ve usul âlimleri arasında görüş birliği olmasa da, sahabe asrının ne zaman sonra erdiği hususunda neredeyse ittifak vardır. Buna göre hicrî birinci yüzyılın sonları ve ikinci yüzyılın ilk yılları, en son sahâbîlerin dünyadan ayrıldığı yıllar olarak bilinmektedir. Hatta Mekke, Medine, Kûfe, Basra, Şam gibi şehirlerde en son vefat eden sahâbîlerin isimleri bile kayıtlara geçmiştir. Bütün sahabe arasında ise Ebû't-Tufeyl Âmir b. Vâsile el-Leysî'nin (ö. 110/728-729) en son vefat eden kişi olduğu kabul edilmiştir. Ne var ki, sonraki asırlarda sahâbî olduğu iddia edilen kimseler de gelebilmiştir. Reten el-Hindî (ö. 632/1234) bunlardan biridir. Hoca Ahmet Yesevî'nin (ö. 562/1166) hocası olarak bilinen Arslan Baba'nın da Yesevî menkıbelerine göre sahabeden olduğu konusunda bir kanaat ortaya atılmıştır. Bildirimizde bu iddianın gerçeği yansıtmadığı konusundaki görüşlerimizi bilim çevreleriyle paylaşmak istedik.

Anahtar kelimeler: Sahabe, sahâbî, Reten el-Hindî, Arslan Baba, Ahmet Yesevî

Abstract

"Sahaba" is a generic name used for people who have been contended with the last Prophet Muhammad and who believe him and help him. If we say as a term, "sahâbî" is a person who believed in the prophethood of Muhammad, and lived with this faith, and eventually died as a Muslim. Although there is no consensus among muhaddithun and methodologist scholars about how much time a person must spend with the Prophet for companionship, however, there is almost consensus about when the companionship era is over. According to this, the end of the first hijri century and the first years of the second hijri century are known as the years when the last companions left the world. Even the names of the most recent deceased companions in cities such as Mecca, Medina, Kufa, Basra, and Damascus have already been recorded. Among all companions, it is accepted that Abu't-Tufayl Âmir bin Wâthila al-Laythy (d. 110/728-729) is the last deceased person among sahaba. However, in the following centuries those who were claimed to be companions could also come. Ratan al-Hindi (d. 632/1234) is one of them. According to the Yasawi tales, there is also an opinion that "Arslan Baba" who is known as the teacher of Hodja Ahmet Yasawi (d. 562/1166), was a Companion of Prophet Muhammad. We would like to share our views with scholars on the issue that this claim does not reflect the truth.

Keywords: Sahaba (Companions of Prophet Muhammad), Ratan al-Hindi, Arslan Baba, Hodja Ahmet Yasawi

---

* Prof. Dr. Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Balcalı Kampüsü, Sarıçam / Adana. tatlibekir37@gmail.com

Arslan Baba Hakkında Yazılanlar

Bu makalemizde kaynaklarda Hoca Ahmet Yesevî'nin (ö. 562/1166) ilk hocası, şeyhi, aynı zamanda akrabası¹ olduğu belirtilen Arslan Baba/Arslan Bâb hakkında öne sürülen "sahâbîlik" iddiasının doğru olup olmadığını araştırarak ve bu konuda ortaya konulan delilleri bilimsel bir tenkit süzgecinden geçirerek ulaştığımız kanaatleri okuyucularla paylaşacağız.

Arslan Baba'nın sahabeden olduğuna dair ilk iddialar bizzat Ahmet Yesevî'nin ifadelerinde yer almaktadır. Buna göre Hoca Ahmet Yesevî, Arslan Baba'yı peygamber sünnetine ittiba eden büyük bir sahâbî olarak vasıflandırmaktadır. *Divân-ı Hikmet*'te² açıkça görüleceği üzere Ahmet Yesevî tarafından Arslan Baba;

- Hz. Peygamber'in onun evine girdiği, yattığı yeri perişan görünce durup dua ettiği, bu duaya meleklerin âmin deyip böyle bir ümmet verdiği (ümmetinden böyle birini yarattığı) için Allah'a şükrettiği;
- Sahabenin Arslan babanın ismini söyleyip onu Arapların ulusu, zatı tertemiz biri olarak tanıttığı;
- Ahmet Yesevî 7 yaşındayken Arslan Baba'nın Türkistan'a geldiği; onun Arslan Baba'nın (omzuna/dizlerine?) başını koyup ağladığı; onun bu halini Arslan Baba'nın görüp güldüğü; kendisine bin bir zikir öğretilip merhamet eylediği;
- Ahmet Yesevî hurmadan söz açınca Arslan Baba'nın ona hiddetlendiği, "Ey edepsiz çocuk!" deyip eline asâ alıp kovduğu; ama Ahmet Yesevî'nin ondan korkmadığı, onun da ona bakıp durduğu;
- Daha sonra Arslan Baba'nın: "Ağzını aç ey çocuk, emanetini vereyim! Özünü yutmadım, aç ağzını koyayım, Hak Rasûl'ün buyruğunu yerine getireyim!" dediği;
- Bunun üzerine Ahmet Yesevî'nin ağzını açtığı, onun hurmayı koyduğu, Yesevî'nin hurmanın kokusundan mest olup iki âlemden geçtiği ve Hakperest olduğu;
- Arslan Baba'nın: "Ey oğlum! Bana zorluk vermedin; beş yüz yıldır damağımda senin için saklıyordum!" dediği; onun da, "Özünü siz alıp kabuğunu bana verdiniz!" diye karşılık verdiği;
- Bir süre sonra Arslan Baba'nın Yesevî'ye öleceğini söyleyip, cenaze namazını kılmasını ve gömmesini istediği, Mustafa (s.a.) meded eyleser İlliyyîn cennetine girmeyi arzu ettiğini söylediği; onun ise kendisinin genç ve bilgisiz olduğunu belirttiği, bu işlerin üstesinden gelemeyeceğini ifade ettiği;
- Arslan Baba'nın, cenazesinde meleklerin toplanacağını; Cebrail'in imam, diğerlerinin ise tâbi olacağını; Mikail ve İsrail'in onu kaldırıp kabre koyacağını söylediği;
- En sonunda da Azrail'in gelip Arslan Baba'nın canını aldığı, hurilerin ipek kumaştan kefen biçtiği; yetmiş bin meleğin toplanıp geldiği, namazını kıldığı yerden kaldırdığı, bir anda uçmağa (أوچماخ) yani cennete ulaştırdığı, ruhunu İlliyyîn'e girdirdiği; kabre konulunca Münker ve Nekir'in "Rabbin kim?" diye

¹ Bkz. Tosun, Necdet, "Yeseviyye", *DİA*, XLIII, ss. 487-490, İstanbul 2003, s. 487.

² Hoca Ahmed Yesevî, *Divân-ı Hikmet*, Editör: Mustafa Tatçı, Hoca Ahmet Yesevî Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme - Araştırma Dizisi, Ankara 2016, s. 88. Ayrıca bkz. Hasan, Nadirhan, "Arslan Bâb ve Ahmed Yesevî", *Tasavvuf*, 24 (2009/2), ss. 1-10, s. 5.

soru sorduğu; Arslan Baba'nın da İslâm'ından haber verdiği" büyük bir sahâbî olarak resmedilmiştir.³

Arslan Baba hakkındaki bu vasıflara baktığımızda onunla Hz. Peygamber arasında mülakat anlamında çok net bir ilişki kurulduğu ve sahâbîliği konusunda asla şüphe duyulmadığı anlaşılmaktadır.

Burada geçen "hurma emaneti" konusunda Ahmet Yesevî'nin kendi ifadelerinde bir ayrıntı bulunmasa da, bunun yaygın bir menkıbede anlatılan olaya işaret ettiğini ve bu menkıbenin çeşitli kaynaklarda değişik şekillerde aktarıldığını söyleyebiliriz. Aralarında bir mukayese yapmaya imkân vermesi ve birinde olan ayrıntının diğerinde bulunmadığının daha net görülebilmesi için bu menkıbenin farklı anlatımlarından birkaçını örnek olarak zikretmek istiyoruz.

Fuad Köprülü bu menkıbe konusunda şunları kaydetmiştir:

"Daha küçüklüğünden beri Hızır Aleyhi's-selam'ın delaletine mazhar olan Ahmed, yedi yaşında babasından yetim kalınca, diğer manevi bir babadan terbiye gördü. Hazret-i Peygamber'in manevi işaretleriyle **ashaptan Şeyh Baba Arslan**, Sayram'a gelerek onu irşad etti. Arslan Baba, menkabeye göre **ashabın ileri gelenlerindendi**. Meşhur bir rivayete göre, dört yüz sene ve diğer bir rivayete göre de, yedi yüz sene yaşamıştı. Onun Türkistan'a gelerek Hoca Ahmed'i irşada me'mur olması, bir manevi işarete dayanıyordu: Hazret-i Peygamber'in gazalarından birinde, Ashab-ı Kiram nasılsa aç kalarak onun huzuruna geldiler; biraz yiyecek istirham ettiler. Hazret-i Peygamber'in duası üzerine Cibril-i Emin, Cennetten bir tabak hurma getirdi; fakat o hurmalardan bir danesi yere düştü. Hazret-i Cibril dedi ki: "*Bu hurma sizin ümmetinizden Ahmed Yesevi adlı birinin kısmetidir.*" Her emanetin sahibine verilmesi tabii olduğu için, Hazret-i Peygamber, ashabına, içlerinden birinin bu vazifeyi üzerine almasını teklif etti. Ashaptan hiçbiri cevap vermedi; yalnız Baba Arslan inayet-i risalet-penahi ile bu vazifeyi üzerine alabileceğini söyledi. Bunun üzerine Hazret-i Peygamber, o hurma danesini eliyle Arslan Baba'nın ağzına attı ve mübarek tükürüklerinden de ihsan etti. Hemen hurma üzerinde bir perde zahir oldu ve Hazret-i Peygamber, Arslan Baba'ya, Sultan Ahmed Yesevi'yi nasıl bulacağını ta'rif ve ta'lim ederek, onun terbiyesi ile meşgul olmasını emretti. Bunun üzerine Arslan Baba Sayram'a - yahut Yesi'ye - geldi ve üzerine aldığı vazifeyi yerine getirdikten sonra, ertesi yıl vefat eyledi: *Dîvan-ı Hikmet*'te "*Kâbizu'l-ervah'ın onun canını aldığı, hurilerin ipek dondan kefen biçtikleri, yetmiş bin meleğin ağlaya ağlaya gelip onu Cennet'e götürdükleri*" yazılıdır."⁴

Yine Köprülü'nün ifadelerine göre, "Baba Arslan işâret-i pür-beşâret-i Hazret-i Risâlet *sallâl'lâhu aleyhi ve sellem* ile Hâce'nin terbiyetine meşgul olmuşlar ve Hâce'ye onların mülâzemet ve hizmetlerinde küllî terakkiyât-ı 'aliyye müyesser olmuştur."⁵ Bu ifadeler de Köprülü'ye göre Arslan Baba'nın sahabeden biri olduğu ve Hz. Peygamber'in işaretleriyle Ahmet Yesevî'nin terbiyesiyle görevlendirildiği konusunda çok açık bir delil teşkil eder.

Bazı araştırmacılar ise Arslan Baba'nın meşhur sahâbî Selman-ı Farisî (ö. 36/656 [?]) olduğunu düşünmüş ve bunu Selman-ı Farisî'nin sahabe biyografî kitaplarında karşılığı

³ Bkz. Hoca Ahmed Yesevî, *Dîvân-ı Hikmet*, s. 50-51, 88-91. Ayrıca bkz. Sertkaya, Osman Fikri, "Nehcü'l-Ferâdis'te ve Ahmed-i Yesevî Hikmetlerinde Selman-ı Fârisî (=Arslan Baba) Menkıbeleri", *İlmi Araştırmalar* 3, İstanbul 1996, ss. 101-112, s. 107-111.

⁴ Köprülü, Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1976, s. 27-29.

⁵ Köprülü, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, s. 28, dipnot.

bulunmayan bir şekilde, “iki yüz”, “üç yüz”, hatta “beş yüz elli üç yıl” yaşadığı iddia edilen rivayetlerle⁶; Arslan Baba'nın dört yüz veya yedi yüz yıl yaşadığına dair olan rivayetler arasındaki benzerlikten yola çıkarak temellendirmeye çalışmışlardır.⁷ İslâm tarihi kaynaklarında Selman-ı Fârisî'nin sonraki asırlarda Arslan Baba olarak tanınan kişi ile aynı olduğuna dair kayda değer ve muteber bir kayıt olduğunu biz bilmiyoruz.

Sahabe Bilgisinin Kaynakları

Yukarıdaki ifadelerden Hoca Ahmet Yesevî'nin ilk müşidi Arslan Baba'nın sahabeden biri olduğunun açıkça iddia edildiğini anlıyoruz. Öyle görünüyor ki bu iddia bizzat Arslan Baba tarafından değil Ahmet Yesevî başta olmak üzere onun sevenleri ve takipçileri tarafından dile getirilmiştir. Nitekim Yesevî'nin şiirlerinde Arslan Baba hakkında: “*Arslan Babamı sorsanız, Peygamber'e saygılı, sahâbeler ulusu, Rabbin seçkin kulu...*” ifadeleri kullanılmıştır. Buna göre Arslan Baba'nın bir sahâbî olduğuna dair iddianın asıl/ilk kaynağı Hoca Ahmet Yesevî olmuştur.

Ne var ki bir kimsenin sahâbî sayılmasının bazı şartları ve bunu anlamının bazı yolları vardır ki, *tevatür*, *şöhret*, *şahitlik* ve *ikrar* bunlardandır. Diğerlerinin yanı sıra “ikrar” yani kendisinin sahabeden olduğunu söylemek de bir kimsenin Hz. Peygamber'e mülâki olup olmadığını anlamının yollarından biri olabilir. Ancak, bu takdirde iddia sahibinin en geç hicrî ikinci asrın başlarında vefat etmesi gerekli görülmüştür. Çünkü en son vefat eden sahâbîlerin hicrî 110 tarihinden önce âhirete intikal ettiği, bu tarihten sonra herhangi bir sahâbînin yaşamadığı tabakât/biyografi kitaplarımızdan anlaşılmaktadır. Bu nedenle Arslan Baba'nın sahabeden olup olmadığını anlamak için söz konusu tevatür, şöhret, şehadet ve ikrar gibi ölçütlere/kriterlere baktığımızda, bunlardan hiçbirinin Arslan Baba hakkında olumlu bir sonuç ortaya koymadığını anlıyoruz. Her ne kadar tevatür veya şöhret kriterlerinin Arslan Baba için geçerli olduğu, kendisinin son derece meşhur ve tanınan biri olduğu akla gelse de bunun doğru olmadığını bilmemiz gerekir. Çünkü tevatür ve şöhretin ilk asırlardan (Hz. Peygamber döneminden) itibaren kesintisiz oluşması ve her çağda yaşayan insanlar tarafından Arslan Baba'nın sahabeden biri olduğunun kabul edilmesi gerekir. Hâlbuki sahabe tabakât/biyografi kitaplarına müracaat ettiğimizde Arslan Baba'nın ismini bu eserlerde bulabilmek mümkün değildir. Dolayısıyla Arslan Baba'nın kendi yaşadığı coğrafyada tanınmış ve meşhur biri olduğu iddia edilse de sahabenin yaşadığı diğer bölgelerde onun tanındığını söyleyebilmek zordur.

Şu da var ki, ilk çağlardan beri insan neslinin ömrü aşağı yukarı bellidir ve bunun azamî 100, belki 110-120 olabilmesi mümkündür. Bu nedenle Arslan Baba'nın 400-500-700 yıl yaşadığına dair rivayetler birer menkıbenin ötesine geçebilecek haberler değildir. Bunlar herhalde o kişilerin değerini ve büyüklüğünü ispatlayabilmek amacıyla sonradan ortaya çıkmış efsaneler olmalıdır.

⁶ *DİA* “Selmân-ı Fârisî” maddesi yazarının tespitlerine göre, Hz. Ömer zamanında Medâin valiliğine atanan ve Hz. Osman'ın hilâfetine sonlarına kadar bu görevine devam eden Selmân'ın bu sırada vefat ettiği belirtilmektedir. Buna göre Selmân-ı Fârisî Medâin'de 35 (656) yılı sonu veya 36 (656) yılı başlarında ölmüş olmalıdır. Bu tarihten önce veya daha sonra vefat ettiği de söylenen Selmân'ın kaç yıl yaşadığı konusunda ihtilâf edilmiş, onun muammerûndan olduğunu söyleyenler hayatı için 150 ile 553 yıl arasında farklı rakamlar ileri sürmüş, 250 yıldan fazla yaşadığı rivayetinin kabul gördüğünü söyleyenler bile olmuş, ancak Zehebî, İbn Ebû Hâtim'den (*İlelül-hadîs*, II, 139) naklettiği bir rivayete dayanarak Selmân'ın **seksenli** yaşlara varmadan öldüğünü, muhtemelen kırklı yaşlarda iken Hicaz'a geldiğini ifade etmiştir. Selmân'ın uzun yaşadığına dair haberler ise Abbas b. Yezid el-Bahrânî tarafından nakledilmiş, hiçbir isnadı bulunmayan münkatî rivayetlerdir (*A'lâmü'n-nübelâ*, I, 555-556). Bkz. Hatiboğlu, İbrahim, “Selmân-ı Fârisî”, *DİA*, XXXVI, ss. 441-443, İstanbul 2009, s. 442.

⁷ Bkz. Hasan, “Arslan Bâb ve Ahmed Yesevî”, s. 8.

Dolayısıyla Arslan Baba'nın sahabeden biri olmasının **aklen ve naklen** mümkün olmadığını düşünüyoruz. Muhtemelen Hoca Ahmet Yesevî merhum, rüya âleminde gördüklerini satırlara dökmüş; hocası Arslan Baba'nın ne derece saygıdeğer biri olduğunu kendi şairane üslûbuyla ortaya koymaya çalışmış ve bu aşamada peygamber, melek, Cebrail, Mikail, İsrâfil, huri, cennet... gibi dinin çoğu kutsal sembollerini de şiirlerinde serpiştirmiştir. Ahmet Yesevî'nin dizelere döktüğü bu hâdiseler birer hakikat olarak değil, şairin kendi iç dünyasında ve zihninde kurguladığı ve edebî birer sanat eseri olarak ortaya koyduğu kıymetli hazineler olarak düşünülmelidir.

Sonuç

Çalışmamız sonucunda ulaştığımız noktaları maddeler halinde şöyle özetleyebiliriz:

1. Hoca Ahmet Yesevî'nin ilk müşşidi Arslan Baba'nın hicrî 6./miladî 12. asırda yaşadığı ancak doğum ve ölüm tarihlerinin net olarak tespit edilemediği anlaşılmaktadır. Bu tarih Rasûlullah'ın (s.a.) ahirete irtihalinden beş; en son vefat eden sahâbî Ebû't-Tufeyl Âmir b. Vâsile el-Leysi'den (ö. 110/728-729) dört asır sonrasına işaret etmektedir.
2. Arslan Baba'nın, bizzat kendisi hakkında "sahâbîlik" iddiasında bulunduğu dair elimizde bir veri yoktur.
3. Arslan Baba'nın sahâbî olduğunu söyleyen ilk kişi Hoca Ahmet Yesevî olmaktadır. Yesevî menkıbelerinde de Arslan Baba bir sahâbî olarak takdim edilmektedir.
4. Arslan Baba'nın Hz. Peygamber'in meşhur sohbet arkadaşı Selman-ı Fârisî (ö. 36/656 [?]) ile aynı kişi olduğuna dair iddiaları da kabul edebilmek mümkün değildir.
5. Arslan Baba'nın sahâbî olması aklen ve naklen mümkün değildir. Yani bir insanın 400-500 sene yaşaması tarih boyunca yaşanan tecrübeye aykırı olduğu gibi akla da aykırıdır. Ayrıca nesiller boyu nakledilen güvenilir haberler de bu iddiayı doğrulayacak bir malzeme ortaya koyamamaktadır.
6. Muhtemelen Hoca Ahmet Yesevî rüyasında gördüğü bir tabloyu edebî bir ustalıkla şiirleştirmiş ve onun dizelere döktüğü bu ifadelerden hakikat anlamı çıkarılarak Arslan Baba'nın sahâbî olduğu düşünülmüştür.
7. Durum her ne merkezde olursa olsun, gerçekte sahabe-i kiramdan olmasa bile; Anadolu'nun Türkleşmesinde ve İslâmlaşmasında önemli etkisi olan Hoca Ahmet Yesevî'nin bir müşşidi olması, onun yetişmesine katkıda bulunması, Yesevî'nin de ondan daima övgüyle bahsetmesi sebebiyle Arslan Baba değerli bir şahsiyettir.

Kaynakça

- Hasan, Nadirhan, "Arslan Bâb ve Ahmed Yesevî", *Tasavvuf*, 24 (2009/2), ss. 1-10.
- Hatiboğlu, İbrahim, "Selmân-ı Fârisî", *DİA*, XXXVI, ss. 441-443, İstanbul 2009.
- Hoca Ahmed Yesevî, *Dîvân-ı Hikmet*, Editör: Mustafa Tatcı, Hoca Ahmet Yesevî Uluslararası Türk-Kazak Üniversitesi İnceleme - Araştırma Dizisi, Ankara 2016
- Köprülü, Fuad, *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Baskı, Ankara 1976.
- Sertkaya, Osman Fikri, "Nehcü'l-Ferâdis'te ve Ahmed-i Yesevî Hikmetlerinde Selmân-ı Fârisî (=Arslan Baba) Menkıbeleri", *İlmî Araştırmalar* 3, İstanbul 1996, ss. 101-112.
- Tosun, Necdet, "Yeseviyye", *DİA*, XLIII, ss. 487-490, İstanbul 2003.